

АВТОРСЬКИЙ ДИСКУРС ПІДРУЧНИКА З ФОЛЬКЛОРИСТИКИ

Давидюк Віктор. Вибрані лекції з українського фольклору (в авторському дискурсі). – Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 436 с.

За останні роки незалежності українська гуманітарна наука досягла чимало, зокрема і в галузі фольклористики. Так, віднедавна український фольклор вивчається на вищому, університетському рівні, із фольклористики створюються різноманітні навчальні програми, студентам читаються цікаві фольклорні спецкурси, вченими пишуться численні статті, монографії. Але, хоч це й парадоксально, вітчизняна наука не може похвалитися повноцінним підручником із фольклору. Так, є окремі видання, які претендують на роль підручників, але назвати їх повноцінними ми не можемо, і причиною цього є деякі їхні вади – односторонність, неповнота висвітлення питань, а іноді й псевдонауковість. Звісно, аби написати достойний підручник із української фольклористики, потрібен надзвичайний досвід та ерудованість автора.

Останнім на сьогодні і, як на мене, найбільш науковим та концептуальним підручником із українського фольклору є книга Віктора Давидюка «Вибрані лекції з українського фольклору (в авторському дискурсі)», котра побачила світ на початку цього року. Ця книга – плід роботи автора протягом не одного десятка років. Віктор Давидюк – знаний в Україні та за кордоном фольклорист, талановитий та ініціативний дослідник, автор численних монографій з фольклору, декотрі з яких перевидавалися вже по кілька раз. «Вибрані лекції» є найновішим, і певно, найгрунтовнішим виданням автора.

Цікавим є вже те, що книгу набрано за конспектами лекцій студенток професора Давидюка – Світлани Нарихнюк, Лариси Смітюх, Надії Кравчук, Ірини Олещук, Ольги Семенович. Така собі співпраця викладача та студентів. І саме в цьому велика цінність видання, саме цим пояснюється те, що книга Віктора Давидюка, хоч і торкається складних наукових питань, написана доступною мовою, що значно розширює коло її потенційних читачів.

Досить важливою позитивною ознакою книги є її добра структурованість: 17 розділів, що охоплюють практично все коло найважливіших питань фольклору: теорія, історія, жанрологія, методологія. Зауважимо, що висвітлення фольклорної проблематики в підручнику подано в авторському дискурсі (на що вказує і сама примітка до назви книги). Це робить дану книгу цілісною та концептуальною: Віктор Давидюк дотримується культурно-історичної концепції; і якщо в читача виникатимуть певні запитання чи заперечення щодо викладених у книзі думок, він знатиме, до кого конкретно апелювати.

У вступі до своєї книги автор зосереджується на фольклорній термінології, питаннях специфіки, синкретизму та історизму фольклору –

тобто на основних питаннях теорії фольклору. Ці складні проблеми, дослідженню яких присвячені великі монографії, автор розкриває, з одного боку, досить стисло, а з іншого – у цікавій розповідній манері.

Розділ «Походження і розвиток фольклору», що займає значний обсяг у книзі, містить переважну більшість абсолютно нових авторських ідей Віктора Давидюка, пов'язаних із дослідженнями на перетині фольклору та археології, що відслідковує фольклорні явища в ході прадавньої історії людства – від палеоліту до культури слов'ян та, зокрема, українців. Такого детального розгляду цих питань ви не знайдете в жодному сучасному підручнику з українського фольклору.

Для аналізу казок, якому присвячений наступний розділ книги, Віктор Давидюк синтезує не одне наукове джерело – як вітчизняне, так і зарубіжне. Як наслідок, він подає свою, дещо відмінну від загальноприйнятої, класифікацію казок; так, у нього немає загального різновиду «казки про тварин», натомість автор подає більш наукову класифікацію: вичленовує мисливську та скотарську кумулятивну казку. Звісно, цим розділом автор не може конкурувати з деякими науковими монографіями, особливо щодо питань сюжетів казок, але все ж загальну концепцію про українську народну казку і казку загалом автор розкриває досить глибоко.

Загадку як жанр фольклору Віктор Давидюк розглядає одразу після казки, причому окремо від інших паремійних жанрів. У цьому й виявляється авторський культурно-історичний підхід, адже казка і загадка досить тісно взаємопов'язані – і за епохою виникнення, і за ритуальними функціями. Тому й аналіз загадок у книзі є діахронним: від первинних ритуальних функцій загадок до трансформацій їх змісту та форми.

Розділ «Календарно-обрядовий фольклор» – досить об'ємний, що зумовлено самим предметом висвітлення. Тут, як і в усіх розділах, простежується авторський аналітичний підхід: розглядаючи календарні обряди, Віктор Давидюк зосереджується не на поетиці обрядових пісень (як-то робили численні його попередники!), а на походженні, міфологічно-магічній основі та функціональному призначенні календарних обрядів наших предків. Цікаво, що проблемі диференціації жанрів календарної обрядовості присвячений окремий підрозділ.

Розділи «Народна гра» і «Народна драма» – досить стислі і зовсім не претендують на повне висвітлення цих пластів фольклору, але важливо те, що в них подані основні сутнісні характеристики цих фольклорних явищ.

Окремим розділом автор подає «Родинно-обрядовий фольклор». У ньому всього два підрозділи – про весільний та поховальний фольклор (на жаль, це є певною вадою – автор випустив родильну обрядовість). Обряди родинної обрядовості аналізуються автором із проникненням у їхню суть, походження. Для аналізу автор залучає порівняння цих обрядів із аналогічними у фольклорі інших народів.

У розділі «Неказкова народна проза» Віктор Давидюк стисло викладає положення своїх попередніх досліджень прозових фольклорних творів. Подає

класифікацію жанрів української неказкової прози, торкається їх історичного походження.

Пареміям присвячений окремий розділ, причому автор ставить в один ряд притчі, прислів'я та приказки. Знову ж, як і в попередніх розділах, Віктор Давидюк розкриває походження цих жанрів, заглиблюючись у саму їхню суть, але без широкого ілюстрування численними прикладами (це й правильно, адже для цього існують збірники народних паремій).

Музичному фольклору Віктор Давидюк присвячує 5 наступних розділів: «Ліричні пісні», «Пісні-балади», «Танечні пісні», «Співанки-хроніки», «Пісні літературного походження». Аналізуючи народну пісню, автор висвітлює її походження, певні сутнісні характеристики, при цьому не торкаючись власне музичного аспекту, чим не може конкурувати з дослідженнями деяких етномузикологів. Проте розглядаються ритміка та строфіка пісень, а також змістові мотиви. Цікаво, що в розділі про пісні літературного походження Віктор Давидюк аналізує сам процес входження авторських пісень у фольклорний вжиток і їх засвоєння як народних.

Останній розділ книги Віктора Давидюка присвячений фольклорній методології, а оскільки її автор прослідковує в діахронному зрізі, то й виходить, що одночасно зачіпаються й питання історії фольклористики. Автор аналізує діяльність та основні концепції шести фольклористичних шкіл: романтичної, міфологічної, культурно-історичної, міграційної, антропологічної та історичної. Прослідковує діяльність представників цих шкіл – як іноземних, так і вітчизняних. Зважаючи на те, що на сьогодні немає жодного цілісного підручника з історії фольклористики, такий розділ у книзі Віктора Давидюка буде досить цінним для тих, хто вивчає дану галузь, особливо для студентів-фольклористів.

У кінці книги автор подає невеликий фольклористичний словник, що буде цінним не лише фольклористам-початківцям, а й досвідченим фахівцям. Загалом книга Віктора Давидюка «Вибрані лекції з українського фольклору» – це перша в незалежній Україні авторська, але досить вдала спроба підручника з фольклористики. Звісно, книга, попри всю свою змістову наповненість та великий обсяг, потребує доопрацювань, що виявляється навіть на рівні орфографії. Все ж за концептуальним авторським підходом, за глибоким аналізом фольклорних явищ книга досить оригінальна, і аналогів їй у вітчизняній науці поки що не знайдеш.

*Богдан Деркач
студент Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*